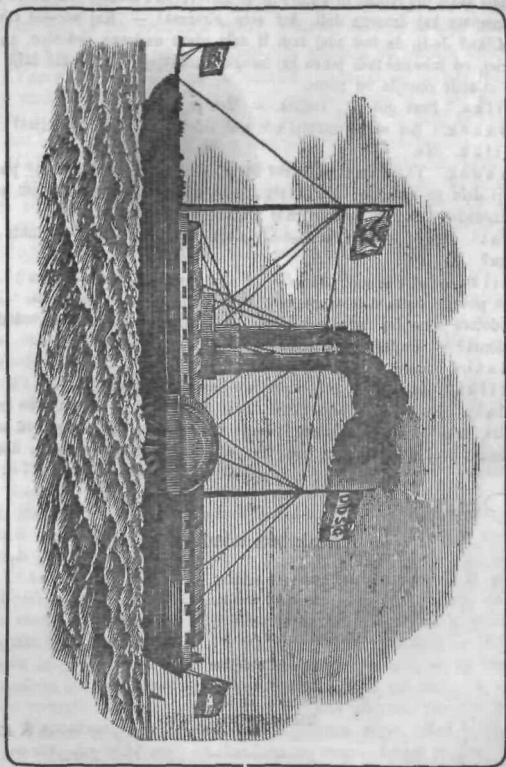

Parobrod.

Oče Marko so bili imoviti trgovec. Imeli so štiri sinove, ki so se prav pridno učili. Zató jim oče obljubijo, da jih bodo s seboj v Trst vzeli, ako koncem šolskega leta dobra spričala domov prinesó. Tega so bili otroci zelo veseli, in jedva (komaj) čakajo, da bi se šole končale. Ta njihova želja se jim kmalu izpolni. Šole se končajo in Markovi otroci so bili med najboljšimi

učenci. Oče jim reko: „Dobro ste se učili, zatorej odrinemo drug teden v Trst!“ Otroci vesolja poskakujejo, da bodo videli morje, morske ladije in parobrode, o katerih so užé marsikaj slišali v šoli. Zná se, da so težko pričakovali tega veselega dné.

Oče so bili mož beseda in osmi dan res odrinejo z otroci v Trst, kamor so večkrat v letu po blagó hodili. Zjutraj zgodaj, ko so se užé solnčni žarki prijetno razlili po gladini jadranskega morja, prisopiha mešani vlak na železniško postajo. Oče Marko, zapustivši kolodvor, gredó z otroci v bližnjo gostilnico, da odložé popotno robo in se malo okrepčajo. Kmalu potem gredó na morsko obrežje gledat velikanske ladije, katerih otroci še nikoli niso videli. Na ladijah je vse živo pomorščakov in drugih pomorskih delovcev. Ne dolgo in dospejo do morskega ključa *), ki ga Lahi imenujejo „molo.“ To je širok jezik, sezidan od samih na štiri ogle rezanih kamenov, ki služi ljudém za cesto ter sega dve do tristo stopinj daleč v morje, katero je takój pri bregu zeló globoko, da se največje ladije lahko približajo suhej zemlji.

Čudèč se gledajo oče in otroci različne ladije, male in velike. Posebno jim ugaja véliki parobrod, ki ga imajo pred očmi. Daljši je od raznokateré velike mestne hiše; tudi visok je, kajti polovica ga je pod vodó.

Oče Marko nagovoré pristaniškega uradnika, ki je blizu njih ob morji stal, ter ga prosíjo, naj bi jim parobrod maló razkazal. Uradník, zeló prijazen mož, rad je ustregel njihovej želji, ter jih takój opozoruje na posameznosti lepega parobroda, rekoč:

„Kakor vidite, ladija je lepo pobarvana, a to zaradi tega, da je lepša in v vodi bolj trpežna. Leseni obód je z bakrenimi ali železnimi plôčami okovan. Kovinske plôče, gostejše od lesá, ne zavirajo toliko naglosti parobrodom, kadar plavajo v daljavo, nego leseni obód, katerega morska voda kmalu razjé; vrhu tega tudi daje ladiji večjo trdnost in stanovitnost. Vojne ladije so večidel sestavljene od samih jako debelih železnih plôč. V morji živí, kakor vam je znano, brez števila črvov in družih razjédnih živalic. Kovinski oklépi jim branijo, da se ne morejo zajédati v les, katerega bi ga lahko kmalu popolnem uničile.

Na prednjem parobrodovem delu, malo pod vrhom, so majhene oknice, ki razsvetljujejo spalnico pomorščakom in popotnikom; a na zadnjem parobrodovem delu se svéti skozi dve vrstí oknic nekaj v veliko, bogato opravljeno sobano in nekaj v kajute za odlične ljudi, častnike in za kapetana.

Ono veliko kolo na sredi parobroda, podobno kolesu naših savskih mlinov, zgoraj pokrito, da pri vrtenji okoli sebe ne kropí, je navadno od železa; na drugej strani ladije je zopet tako koló. Góni ju velikanski parostroj, ki je v središči ladije. A vsak parobrod nema koles, kakor ta. Novejši parobrodi imajo na zadnjem delu pod vodo vreteno ali viják (vinto), ki se neznano hitro vrtí, nekako v vodi vrta, ter ladijo hitro góni.

Ker se zeló velik parobrod ne more k bregu pritisniti, zato se pride nanj po mosteku od desák, ki je nalašč v ta namen pripravljen. Ob stranéh parobroda so navadno tudi stopnice nizdólu do vode. Po njih hodijo ljudjé v majhene čolnice.“

„Zdaj hočem,“ reče dalje uradník, „prositi parobrodnega kapitana, svojega dobrega prijatelja, da mi dovoli vam razkazati tudi notranje prostore ladije.“

*) Prava slovenska beseda za molo je ključ. Predno so Lahi sezidali nov molo, imeli so starega s pravim slovenskim imenom ključ, katerega še zdaj sami Lahi imenujejo molo-ključ.

Oče Marko so mu zato zelo hvaležni. Tudi otroci se tega veselijo. Prijazni uradnik jih pripelje čez mostek ter jih posvari, da naj bodo pazni, ker čez zibajoči se mostek niso vajeni hoditi. Dospeli so na ladijo. Uradnik dobi takoj dovoljenje, in tudi krmarja, ki jih vodi po parobrodu. Krmar jim reče, naj gredo za njim najprej na prednji del parobroda, od koder se gre po stopnicah v notranje prostore ladije, pomorščakom v spalnico, kjer vendar nij videti niti postelje niti kake druge pohišne oprave. Krmar takoj zapazi, česa pogrešajo in jim veli, da je na vseh ladijah treba stiskati prostor. Pomorščaki ne počivajo v posteljah, nego v visečih plahtah, katere po dnevi zvijó in hranijo. Vse je jako snažno. A snaga je tukaj tudi potrebnejša nego-li drugod. Mnogo ljudi se stiska v majhen prostor, zrak nij čist, če tudi ima parobrod zgoraj na veter vpcgnene cevi, da dobra sapa dohaja. Oknice, v katere je vdeleno mračno prozorno in jako debelo steklo, dajó le malo svetlobe, zato je malo ne mrak, katerega se oko le po malem privadi. Oknice se ne odpirajo. Zaradi tega je treba skrbno snažiti vse prostore. Nesnaga bi tu bolj kvarila, nego li koderkoli drugod.

Zdaj se vrnejo zopet na površje. Niže v sredi parobroda so druge stopnice, katerih se drži velik grot, kakor v naših konjskih hlevih, skozi katerega se meče senó iz poda. Ta grot se zgoraj zapira. Krmar nas pelje po stopnicah doli v spalnico tretjega reda popotnikov. Ta prostor je v spóred spalnice odločene pomorščakom. Tu so ozke postelje, po štiri skupaj postavljene, druga nad drugo, kakor v mestih pri nekaterih obrtnikih. Oprava je ubornejša. Kadar se prostor ljudi napolni, nastane velika gneča. Odtod se pride v nižje prostore pod obema spalnicama, kjer je nakupičeno raznega blagá v sodih, zabojih, vrečah, jerbasih i. t. d., katero se pravaža. Parobrod nese 1000 bačev (ton) rekše 1000 $\times$ 1000 kilogramov. Na dnu parobroda je prostor pogrezilu (balastu). Vsled ónega pogrezila se ladija ne zvrne, če se tudi vse drugo izprázni. Tu spodaj je tudi sv. Barbara: tako imenujejo pomorščaki óni prostor, v katerem se hrani smodnik in drugo nevarno blago. *) Svetloba in zrak prideta v ta prostor le po grotu, t. j. po velikem oknu, ki gre do vrha parobroda. Globokeje v parobrod nijso šli, ker jih ne mika laziti po temnih prostorih. S posebnim dovoljenjem gosp. kapitana, pelje jih krmar tudi k parostroju, kamor je sicer vstop prepovedan, kar napis nad vhodom kaže. Tu imajo pred očmi mogočen parostroj, kateri kakor mrtev velikan zdaj mirno počiva. Na stráni je videti po 16, pri družih tudi po več vratíc, skozi katera se poklada gorivo, premog; to so namreč pečí, ki se kurijo, kadar ladija pluje po morji. Ob stranéh so veliki prostori za premog. Parostroj stoji malo ne v središču ladije. Kolésa, valji in druge gonilne priprave, ki gonijo silni parostroj, so velikanske. Na ognjišču so parométri, ki kažejo obilost in silo vodene sopare, gonilne moči. Parostroj ne tira samo ladije, nego goni tudi velika motovila pri nakladanji in razkladanji kupčijskega blagá. Pod parostrojem so še drugi prostori nekaj prémogu, nekaj drugemu blágu odločeni. Odtod pelje uradnik svoje goste na zadnji del parobroda; tukaj je vse ličnejše in uzornéje. Odločen je ta kraj le parobrodskim častnikom in popotnikom, potujočim v prvem redu. Stopnice so pregrnjene z dragim pre-

*) Sv. Barbara je pomočnica strelcev s topovi na vojski.

grinjalom, vse se sveti po hodiščih. Skozi več vhodov od raznih prostorov se pride v krasno sobano, kakoršne vidimo le v kneževskih palačah. Svetlobe je tukaj dovolj; sedeži so dragocene blazine, krasoti se je čuditi. Tukaj je shajališče družnega življenja, res da samo gosposkega. Stopivši iz prekrasne sobane, stojé oče Marko s svojimi otroci na mostovži, ki od vrha dobiva obilo svetlobe. Od tod se pride v kajute prvega reda, to je, sobice za jedno osebo, ki so zeló bogato opravljene. Postelje so ozke in pritrjene k steni. Skozi majheno okroglo oknicé precej dobro sveti. Še drug prostor v tej vrsti je obednica, in drug odločen častnikom.

Ogledujoč vse te lepe priprave, pridejo do mogočnega stebra in radovedno prašajo svojih voditeljev, čimu je ta steber. Užé poprej so videli dva taka stebra. „To so jadrila,“ reče krmar dalje, ter jih vede zopet na vrh parobroda, kjer se mogočno jadrila vzdigavajo k višku, nosèč obilo vrví, lesá in jader. Jadrila so utrjena v dno parobrodu ali v grédlji. Gredelj je ladijam to, kar je živalim hrbtišče. K jadrilom visé lesene jadrenice, na konci koželjaste, a sredi mnogokrat tako debele, da jih odrasel človek ne obseže. Privezane so z najtrdnjšimi vrvmi na jadrila, a obračajo se na vsako stran, kamor je po vetru treba. Na jadrenicah visé težka platnena jadra, ki jih veter napihuje in s tem ladijo žene. Vsako jadro ima svoje imé. Vélíki parobrodi jih imajo obilo. Z vrvmi se privezujejo, natézajo, oslabévajo, zavijajo. Jadrilo na prednjem delu parobroda, ki malo ne ravno naprej molí, imenuje se „bug-sprit.“ Tudi Rusi je tako imenujejo. Iznad ladije k višku moleča jadrila se imenujejo: prednji, glavni srednji ali veliki in zadnji. Na zadnjem konci ladije je še jadrilce, ki nosi samo zastávo (flago). Jadrila niso od jednega debela, kajti nij tako visocih in močnih. Vsako je od treh delov. Na ónih treh vélíkih jadrilih sti po dve „vršeli,“ košem podobni, kakor ograjeni hodišči. Do njih plezajo pomorščaki po lestvicah od vrví spletenih, pritrjenih na zgornjem robu ladije. Do vseh drugih krajev ladije, treba da pomorščaki le po jednej vrví plezajo ali hodijo po jadrenicah malo ne poprej omenjenih. V silnem viharji jim je to velika muka in njih trpljenja nij lahko popisati. Zato se pa ljudje na pomorščake ne hudujejo, ako se na suhem slobodneje nosijo, ker so na ladjah pod strogem redom in pod ostrimi zakóni.

A vse to bi pomorščakom ne bilo dovolj, ako bi ne imeli magnetue igle (kompasa). To umeteljno naredbo ima ladija na svojem površji za trdno voditeljico na neizmernej morskej ravnoti. Magnetna igla ostaje zmirom v ravnotežji, naj se ladija ziblje ali nagiblje. Tik magnetne igle je kolo, katero krmar ob mirnem vremenu sam z lehka vodi; a ob viharji pristopijo trije ali štirje možjé, in še jim je pretežko.

Jeden Markovih sinov ugleda na parobrodu tudi golobinjak ter povpraša krmarja, je-li imajo na parobrodu tudi dvorišče za perotnino. Krmar se temu nasméhne, ter reče, da dvorišča sicer nima, a vendar v hrano s seboj vozijo tudi perotnino, drobnico in druge take živali. Imovíti popotniki in častniki imajo na razpolaganje različnih okusnih jedil, ki se pripravljajo v posebnej kuhinji; a pomorščaki imajo svojo kuhinjo na prednjem delu ladije. Iznad ladije molí parostrojev dimnik, ki je nekoliko nazaj nagnjen; tudi jadrila ne stojé navpično nego pošev, a to zaradi tega, da vetrovi nima, toliko močí

do njih. Pred dimnikom je majhen most, na katerem stoji kapitan ali kak drug častnik, da straži in vlada parobrod, kadar pluje po morji.

Od mosta do parostroja gre govorno trobilo. Po tem poti dohajajo kapitanovi ukazi do parnega stroja, če tudi je v dolnjih prostorih še tako velik šum in ropot.

Na drugem kraji so nakupičene verige, na katerih se kotva (maček) v dno morja pogreza, kadar je ladijo ustaviti. Kotve so jako težke in močne. Dve visiti spredaj ob ladiji, a jedna zadek. Po vitlu (vinti) jih v morje potaplja in zopet vzdigavajo.

Oče Marko viděč, da sta pristaniški uradnik in krmar obilo časa izgubila s tem, da sta jim razkazovala najznamenitejše stvari parobrodove, zahvalijo se jima za trud in se poslové. Tudi Markovi sinovi se spodobno priklonejo ter od morja idoč še jedenkrat prelepo ladijo pogledajo. Na strehi velicega kolesa je stalo zapisano z zlatimi písmeni parobrodovo ime: „Il desdicado furioso.“

Sr. Stegnar.

O b r t.

Kar si ljudjé pridelujejo na polji in v gozdu in kar dobivajo od živine in od rudnine, to je največ še vse tako surovo, da se ne more naravnost rabiti. Pšenico mora mlinar zmleti, pek moko presejati, testo umésiti in speči, predno imamo kruh in ga uživamo. V gozdu posekan les mora še veliko rok poprej obdelovati, predno imamo od njega mizo ali omaro. Iz kože, kakoršno mesar z živine oděre, ne more se še obutal šivati; usnjar mora kožo ustrójiti in vdlati, predno jo more črevljár rabiti. Železna ruda, ki jo izkopljejo, pusta je še in komaj železu podobna; mora se drobno stolči, potem v plávžu raztopiti in očistiti, predno more kovač iz nje kaj narediti.

Delo, po katerem se surovi pridelki preustrojujéjo in za rabo pripravljajo, imenuje se obrt ali obrtnija. Obrt surove pridelke oplemeniti in oplemeničenim daje večjo vrednost. Kruh je plemenitejši in več vreden, nego pšenica, iz katere je pečen. Omara je plemenitejša in več vredna nego les, iz katerega je narejena. Kožuh je plemenitejši in več vreden nego koža, iz katere je narejen. Nož, kosa, sekira in pila so plemenitejše in več vredne, nego ruda ali železo, iz katerega jih je kovač napravil.

Surove pridelke pridelujejo po vsem svetu, vendar po raznih podnebjih in po raznih deželah zeló različne. Po rodovitih ravninah se ljudjé pečajo s poljedelstvom in živinorejo; po gozdih in gorah se pečajo z gozdarstvom in kopljejo rudo. Z obrtom se ljudjé ne pečajo povsod. Obrt mora imeti óne surove prirodnine, katere izdeluje v obrtniško blagó, in potem še potrebuje ónih moči, katere gonijo njegove stroje. Take gonilne moči so posebno voda in ogenj. Kjer nij tekoče vode, ondu nij mlinov niti žag; kjer nij kurjave, ondu nij plávžev niti tovaren. Kjer nij prēmoga, ondu tudi nij velicega obrta. Obrt podpirajo in polajšujejo tudi dobre ceste, vzlasti železnice. Obrt cvetě tudi najbolj po takih krajih, kjer so izobražena ljudstva. Poljedelcu in živinoreju nij treba toliko vedeti, kakor obrtniku. Vsacemu, posebno pa obrt-